

УДК 37.013.42.

О. М. ПАХОМОВА

РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Висвітлено результати експериментальної перевірки ефективності соціально-педагогічної технології з розвитку соціальності дітей підліткового віку після впровадження в діяльність дитячих громадських об'єднань м. Харкова.

Освещено результаты экспериментальной проверки эффективности социально-педагогической технологии по развитию социальности детей подросткового возраста после внедрения в деятельность детских общественных объединений г. Харькова.

Suspend results of experimental examination of effective social pedagogical of technology development social teenagers in activity of child's social unifications of Kharkov.

Нинішньому українському суспільству притаманні такі ознаки як: моральний хаос, пріоритет матеріальних цінностей над духовними, дефіцит турботливого ставлення людей один до одного, прагнення людей у всьому розраховувати на власні сили, ціннісно-сміслова дезорієнтація, зростання індивідуальної спрямованості індивідів, їх відокремлення від інших людей, від суспільного життя, від цінностей культури, спотворене мислення, антигуманні дії, порушення закону, зростання рівня злочинності, хабарництва тощо. Усе це перешкоджає формуванню в підростаючого покоління людяності та гармонійності у відносинах з іншими людьми і, у свою чергу, викликає протиріччя між постановкою завдань суспільства щодо гармонійного духовного розвитку особистості та наявним станом реалізації цих завдань. Це дозволяє дійти висновку, що соціокультурна ситуація, яка склалася в Україні, потребує акцентування уваги на проблемах соціалізації та соціального виховання підростаючого покоління. Нині більшість із нас розуміє важливість і необхідність формування в підростаючого покоління соціальної цінності індивіда, сім'ї, колективу, соціально-вікових та професійних груп, етносу, регіону, людства; таких соціальних якостей як доброта, милосердя, гуманність, толерантність, альтруїзм, соціальна відповідальність, соціальна активність; таких соціальних почуттів як любов до ближнього (тобто до всіх оточуючих людей, а не тільки до близьких та рідних, хоча і це не завжди ми вміємо), емпатія, почуття спільності і, нарешті, таких соціальних дій та вчинків, що складають структуру позитивної соціальної поведінки і віддзеркалюватимуть наше ставлення до інших у найкращих проявах. Від того,

наскільки засвоять підлітки перелічені соціальні цінності, від того, наскільки будуть розвинені їх соціальні якості, соціальні почуття, від того, якою буде їхня соціальна поведінка (просоціальна чи антисоціальна), залежить напрям розвитку нашого суспільства сьогодні та в майбутньому. Все це актуалізує проблему розвитку соціальності дітей підліткового віку як найсенситивнішого періоду для формування її складових. У вирішенні означеної проблеми зростає значимість діяльності таких потужних інститутів соціалізації та соціального виховання як дитячі громадські об'єднання (далі ДГО). Нині ДГО мають великий соціально-педагогічний потенціал, але він недостатньо використовується в соціальному вихованні підростаючого покоління. Це викликано насамперед тим, що ДГО перебувають на стадії свого становлення та поки що є переважно формальними (на «папері»). Проведений нами аналіз статутів, положень, програм, планів роботи ДГО, які функціонують на базі загальноосвітніх закладів, дозволяє констатувати той факт, що вони не мають чіткої організації цілісного соціально-виховного процесу. Це зумовлено, перш за все, невідповідністю, недосвідченістю керівного активу стосовно організації діяльності ДГО, дефіцитом програм діяльності та відсутністю технологізації самого процесу соціального виховання, а також невизначеністю змісту роботи соціального педагога, зокрема з розвитку соціальності.

Окремі аспекти проблеми соціалізації та соціального виховання в ДГО висвітлені в працях науковців М. Р. Баяновської, Т. П. Вернигорової, А. В. Волохова, Н. В. Заверико, І. Д. Зверєвої, А. Й. Капської, О. Г. Карпенко, О. А. Кузьменко, В. Д. Моцюк, Ю. Й. Поліщука, Т. Г. Пташко, Р. А. Свиридон, Ю. Б. Штейнберг та ін.

Але аналіз праць зазначених учених свідчить про відсутність цілісного соціально-педагогічного дослідження розвитку соціальності дітей підліткового віку в дитячих громадських об'єднаннях, зокрема розробки та впровадження соціально-педагогічної технології з розвитку соціальності підлітків у діяльність ДГО.

Отже, мета статті — проаналізувати й узагальнити результати експериментальної перевірки ефективності соціально-педагогічної технології з розвитку соціальності дітей підліткового віку в ДГО.

Застосування технологічного підходу до соціально-педагогічних процесів є найважливішою умовою професіоналізму в цій діяльності. Сутність цього підходу полягає в поданні соціально-педагогічних процесів у формі технологій — науково та практично обґрунтованих систем дій, що застосовуються людиною для перетворення живої і неживої природи, для виробництва матеріальних або духовних цінностей [1,5].

При проведенні констатуючого експерименту ґрунтувалися на розроблених нами критеріях та показниках рівнів сформованості соціальності, серед яких: ціннісно-когнітивний, що складається з 12 показників: усвідомлення цінності індивіда, сім'ї, колективу, соціально-вікових груп,

професійних груп, нації, людства; знання сутності та проявів милосердя, альтруїзму, гуманності, толерантності, відповідальності; емоційно-вольовий і відповідно до нього 7 показників: наявність емпатії, гуманності, альтруїзму, милосердя, толерантності, соціальної відповідальності, соціальної активності; соціально-поведінковий і його 9 показників: позитивне сприйняття незнайомої людини, зокрема зовнішньо неприємної, слабкої, хворої, щирість у спілкуванні з нею; прояви терпимості у взаємодіях із людьми; безкорислива допомога та піклування про близьких і далеких людей без нагадування та підказки; відсутність асоціальної поведінки; безконфліктність (навички конструктивного вирішення конфліктних ситуацій); відповідальність за власні дії та вчинки; активна участь у справах соціально значущого спрямування; прояви співчуття, жалю, людинолюбства, нетерпимість до проявів приниження, зневаги; адекватний і конструктивний вияв почуттів.

У констатуючому експерименті брали участь 360 підлітків — членів об'єднань м. Харкова: дитяче громадське об'єднання «Дружба» (функціонує на базі СШ № 156) — 30, дитяче громадське об'єднання «МКС» (СШ № 64) — 30, дитяче громадське об'єднання «Нове покоління» (СШ № 17) — 30, дитяче громадське об'єднання «Єднання» (СШ № 142) — 30, дитяче громадське об'єднання «Олімп» (СШ № 101) — 30, дитяче громадське об'єднання «Крок» (СШ № 58) — 30, дитяче громадське об'єднання «Німф» (СШ № 122) — 30, дитяче громадське об'єднання «Досвід» (СШ № 84) — 30, дитяче громадське об'єднання «Слобожанський віночок» (СШ № 31) — 30, дитяче громадське об'єднання «Паросток» (СШ № 42) — 30, дитяче громадське об'єднання «Нова Україна» (СШ № 123) — 30, дитяче громадське об'єднання «Нове покоління» (СШ № 56) — 30.

Для виявлення рівнів розвитку соціальності підлітків — членів об'єднань — на констатуючому етапі експерименту та після формулюючого використовувався такий діагностичний матеріал:

- запитання для самоконтролю з розробленого теоретичного блоку «Крок за кроком до соціальності», що відображали показники: вміння розкрити зміст понять «милосердя», «гуманність», «альтруїзм», «толерантність», «соціальна відповідальність», «соціальна активність», «емпатія»;
- анкета, в основу якої покладено метод ранжування, для визначення ієрархії цінностей; розроблені анкети на виявлення рівня емпатії, соціальної відповідальності, соціальної активності, соціальної поведінки «Моя поведінка»;
- розроблені тести на виявлення рівня милосердя, альтруїзму, гуманності, толерантності, конфліктності;
- анкета на виявлення схильності до видів асоціальної поведінки.

За результатами обробки діагностичного матеріалу визначалися рівні показників і відповідно до них — рівень критерію розвитку соціальності підлітків, які є членами ДГО.

Аналіз даних констатуючого етапу експерименту виявив, що діти в усіх дванадцяти ДГО мають приблизно однаковий рівень (з перевищенням середнього та низького) розвитку соціальності. Тому для забезпечення репрезентативного вибору контрольних та експериментальних груп було вирішено застосувати метод випадкового відбору серед дітей, які є членами ДГО та умовно розподілити їх на групи 11–13 років та 14–16 років з метою простеження динаміки й особливостей формування соціальності в молодших і старших підлітків.

Формуючий експеримент починався з п'ятого етапу розробленої соціально-педагогічної технології розвитку соціальності дітей підліткового віку — мотиваційного. Він паралельно розпочався в шістьох ДГО: «Дружба», «Єднання», «МКС», «Нове покоління» (СШ №17), «Крок», «Олімп».

Отже, перед наступними етапами технології було сформовано такі групи: експериментальні: «Дружба» — Е1; «Крок» — Е2; «МКС» — Е3; «Єднання» — Е4; «Нове покоління» — Е5, «Олімп» — Е6; контрольні: «Німф» — К1; «Слобожанський віночок» — К2; «Нова Україна» — К3; «Досвід» — К4; «Паросток» — К5; «Нове покоління» — К6.

Загальні результати констатуючого та формуючого експериментів у першій експериментальній групі (11–13 років) були отримані такі (Табл. 1).

Ми проаналізували ці дані (Табл. 1) та визначили вірогідність різниці між вибірковими частинами (відсотками) за критерієм Ст'юдента. Отже, за першим критерієм кількість підлітків на високому рівні (далі ВР) збільшилася на 24,32%; на середньому (далі СР) — на 26,4%; на низькому (далі НР) зменшилася на 50,77%; за другим критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 23,46%; на СР — на 23,93%; на НР зменшилася на 47,49%; за третім критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 28,08%; на СР — на 16,46%; на НР зменшилася на 44,43%.

Далі ми проаналізували загальні результати констатуючого та формуючого експериментів у другій експериментальній групі віком 14–16 років (Табл. 2) за попередньою схемою: за першим критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 22,2%; на СР — на 16,89%; на НР зменшилася на 38,93%; за другим критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 18,37%; на СР — на 16,97%; на НР зменшилася на 35,31%; за третім критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 22,81%; на СР — на 17,28%; на НР зменшилася на 40,25%.

Наступним кроком був аналіз даних таблиці загальних результатів констатуючого та формуючого експериментів у контрольній групі віком 11–13 років (Табл. 3) за попередньою схемою. Виявлено такі показники достовірних розходжень: за першим критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася лише на 6%; на СР — на 7%; на НР зменшилася на 12,4%; за другим критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 6,36%; на СР — на 7,14%; на НР зменшилася на 13,55%; за третім критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 4,87%; на СР — на 6,82%; на НР зменшилася на 11,8%.

Таблиця 1

Експериментальна група (11–13 років)

№	Критерії, показники	До експерименту			Після експерименту		
		Рівні сформованості					
		Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
1	Ціннісно-когнітивний	9,68	33,04	57,21	34	59,44	6,44
	1	24,3	45,6	30,16	42,33	53,33	4,33
	2	24	49	27	40	59	1
	3	16,5	35,6	47,6	38,8	54,5	6,7
	4	9	39	52	30	61	8,83
	5	11	34,33	54,33	35,33	56,5	8
	6	7	40	53,3	32,16	64,33	3,5
	7	5,5	32	62,3	31	63,5	5,3
	8	0	15,5	84,5	28,83	62,3	8,83
	9	0	20	80	27,8	64,5	7,6
	10	8,83	42,1	48,83	33,16	62,3	4,5
	11	1,16	16,6	82,16	34,3	53,3	12,1
	12	9	26,83	64,5	34,3	58,83	6,6
2	Емоційно-вольовий	12,61	32,52	54,78	36,07	56,45	7,29
	1	15,33	31,16	53,33	41	52,16	5,5
	2	11,16	27,5	61	35,33	56	9
	3	13,33	31,16	55,5	36,5	58	5,6
	4	10	38,83	51,16	35,33	55	9
	5	10	29,83	60,16	32	57	10,83
	6	10,83	30,16	59	33,33	57	10
	7	17,66	39	43,33	39	60	1,16
3	Соціально-поведінковий	13,10	35	51,77	41,18	51,46	7,34
	1	29	43,33	27,83	66,83	27,83	5,5
	2	30	31,16	39	72,33	17,6	10
	3	6,66	35,66	57,83	34,66	56,66	8,66
	4	5,66	26,5	60,16	28,83	64,5	6,66
	5	11	29,83	62,16	31,16	62,33	6,5
	6	14,33	33,33	52,33	37,66	57,66	4,66
	7	8,83	31	58	33,33	58,83	7,83
	8	5,83	43,33	50,83	31,16	61,16	7,66
	9	6,66	35,66	57,83	34,66	56,66	8,66
Загальні рівні соціальності		11,79	33,52	54,58	37,08	55,78	7,02

Таблиця 2

№	Критерії, показники	До експерименту			Після експерименту		
		Рівні сформованості					
		Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
1	Ціннісно-когнітивний	14,8	42,64	42,34	37	59,53	3,41
	1	26,6	52	21	41	59	0
	2	22	47	31	33	59	2,3
	3	21	41	37,6	41	55,5	3,5
	4	13,3	39,83	46,5	38	57,6	4,66
	5	20	46,66	33,1	39	60	1,2
	6	15,5	47,66	36,5	34,3	61,16	4,5
	7	13	38,8	48	39	59	2
	8	1,16	40	58,83	32	61	7
	9	4,5	43,16	52,16	36,5	61	2,3
	10	12,1	42,3	45,6	32,1	63,5	4,3
	11	13,2	32,3	54,5	36,5	57,6	5,83
	12	15,3	41	43,3	37	60	3,33
2	Емоційно-вольовий	21,46	38,88	39,80	39,83	55,85	4,49
	1	21,1	42,33	37	41,16	56,5	2,33
	2	24,33	33,33	42,16	42,33	52,33	5,66
	3	25,5	36	39	42,16	53,33	4,5
	4	21	40	39	40,16	54,33	5,5
	5	18	38	44,33	37,5	56,66	6,83
	6	25	38	37	40	55,5	4,5
	7	15,33	44,5	40,16	35,5	62,33	2,16
3	Соціально-поведінковий	18,35	33,82	47,82	41,46	51,10	7,57
	1	37,83	40,33	22,16	65,5	19,83	15,66
	2	45,5	23,33	31	68	13,3	19
	3	7,83	35,5	56,66	28,83	62,16	9
	4	10	35,66	54,33	32,16	63,5	4,33
	5	14,33	34,33	51,33	36,5	61,16	2,33
	6	10	27,83	62,16	33,33	60	6,66
	7	17,66	32,16	50,16	41,16	55,33	3,5
	8	11	36,5	52,5	35,66	61,16	3,16
	9	11	38,83	50,16	32	63,5	4,5
Загальні рівні соціальності		18,20	38,44	43,32	39,43	55,49	5,15

Таблиця 3

№	Критерії, показники	До експерименту			Після експерименту		
		Рівні сформованості					
		Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
1	Ціннісно-когнітивний	10	36	54	16	43	41,6
	1	18,6	48,83	32,5	24,3	57	19,16
	2	19,83	34,5	45,7	22,16	42,1	35,7
	3	17,6	49	33,3	22,3	57	21,2
	4	17,6	38,8	43,5	23,5	46	30,66
	5	7	40,2	53,2	14,3	46	40,2
	6	9	35,3	55,5	14,2	41,2	44,5
	7	7	41,16	52,16	12,16	46	42
	8	7,66	33	59	14,5	40,16	45,3
	9	1,2	24	74,5	8	28	64
	10	2,3	24,3	73,3	9	32,2	58,8
	11	9	42	48,8	14,3	47	38,5
	12	3,5	21,16	75,3	10	31	59
2	Емоційно-вольовий	9,67	34	56,36	16,03	41,14	42,81
	1	10	33,5	56,5	16,5	40	43,5
	2	8	28,6	63,15	14,1	36,8	49
	3	9	32,3	58,6	16,5	39	44,6
	4	5,6	39	55,6	12,2	45,6	42,2
	5	8,83	31	60,16	14,3	39	46,8
	6	9,8	32,3	57,8	16,5	39,8	43,6
	7	16,5	41,2	42,3	22,16	47,83	30
3	Соціально-поведінковий	12,7	35,14	52,19	17,57	41,96	40,42
	1	31,2	46,6	22,3	36,6	51	12,4
	2	27,6	32,16	40,16	32,3	41,2	26,5
	3	7	36,6	56,6	13,5	44,3	42,16
	4	4,7	33,5	62	11	38,8	50,16
	5	10	31	59	15,3	40	44,7
	6	8	32	60	12	40	48
	7	12,2	35,6	52,16	16,5	39,2	44,3
	8	9	30	61	12	37,6	50,3
	9	4,6	38,8	56,5	9	45,6	45,3
Загальні рівні соціальності		10,79	35,04	54,18	16,53	42,03	41,61

Таблиця 4

№	Критерії, показники	До експерименту			Після експерименту		
		Рівні сформованості					
		Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
1	Ціннісно-когнітивний	15,81	42,14	41,97	21,12	48,5	30,5
	1	27,6	51,33	21,3	30,16	57	13,16
	2	26	47	27	29	51	20
	3	21,16	44,5	34,3	26	51,16	23
	4	19,83	39,83	40,33	24,5	46	29,83
	5	12,16	39,83	47,66	19	47	34,5
	6	17,66	45,66	36,5	22,33	51	26,5
	7	13,3	45,5	41	19	52,16	29
	8	12,16	37,66	50,16	19	43,3	37,83
	9	3,5	40	56,5	8	48	44,16
	10	9	41	50	15,3	48	36,8
	11	13,16	41,16	45,6	20	48	32
	12	14,3	32,3	53,3	21,16	39,16	39,6
2	Емоційно-вольовий	18,11	39,37	42,47	24,2	46,2	29,5
	1	17	41	42	24,5	48	27,5
	2	18,8	34,5	46,6	24,6	41,2	34,16
	3	22,3	35,6	42,2	29	42,16	28,8
	4	17,6	40	42,2	23,5	47,6	28,8
	5	19	39	42	24,3	45,5	30,16
	6	17,8	40	42,16	23,5	46,8	29,6
	7	14,3	45,5	40,16	20	52,33	27,6
3	Соціально-поведінковий	15,3	38,1	46,5	19,83	44,68	35,4
	1	20	41,33	38,6	24,5	47	28,5
	2	23,3	47,6	28,83	27	51,5	21,5
	3	16,6	43,3	40	23,3	50	26,6
	4	11	37,6	51,33	15,3	45,6	39
	5	14,3	34,3	51,3	18,8	39	42,2
	6	11	27,8	61,16	15,5	37,8	46,6
	7	17,6	35,5	46,83	22,3	42,16	35,5
	8	12	36,5	51,5	16,5	43,5	40
	9	12	39	49,16	15,3	45,6	39
Загальні рівні соціальності		16,4	39,87	43,64	21,7	46,4	31,8

Також було проаналізовано дані таблиці загальних результатів констатуючого та формуючого експериментів у другій контрольній групі віком 14–16 років (Табл. 4). За першим критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 5,3%; на СР — на 6,36%; на НР зменшилася на 11,47%; за другим критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 6,2%; на СР — на 6,83%; на НР — зменшилася на 12,97%; за третім критерієм кількість підлітків на ВР збільшилася на 4,53%; на СР — на 6,68%; на НР зменшилася на 11,1%.

Узагальнюючи одержані результати, ми розробили порівняльні таблиці рівнів сформованості соціальності дітей підліткового віку за двома моделями груп (11–13 років і 14–16 років) та отримали такі дані (Табл. 5,6):

Таблиця 5

Рівні сформованості	До експерименту		Після експерименту		Приріст (у %) рівнів сформованості	
	Е	К	Е	К	Е	К
Високий	11,8	10,79	37,08	16,53	25,28	5,74
Середній	33,52	35,04	55,78	42,03	22,26	6,9
Низький	54,58	54,18	7,02	41,6	- 47,56	- 12,58

Таблиця 6

Рівні сформованості	До експерименту		Після експерименту		Приріст (у %) рівнів сформованості	
	Е	К	Е	К	Е	К
Високий	18,2	16,4	39,43	21,71	21,23	5,31
Середній	38,44	39,87	55,49	46,46	17,05	6,59
Низький	43,32	43,64	5,15	31,8	- 38,17	- 11,84

Як доводять дані, в експериментальних групах значно знизилася показники низького рівня і підвищилися — середнього та високого, чого не можна сказати про отримані результати в контрольних групах. Це свідчить про ефективність, доцільність та необхідність подальшого застосування розробленої соціально-педагогічної технології в процесі розвитку соціальності підлітків у ДГО.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Харченко С. Я. Соціально-педагогічні технології : Навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, А. П. Харченко. — Луганськ, 2005. — 551 с.

Надійшла до редколегії 05.11.2007 р.